

Она шахсининг фарзандларини оилавий ҳаётга маънавий тайёрлашдаги вазифаси

Ватанга муҳаббат, бурчга садоқат, амалдаги қонунларга ҳурмат ва ҳам жисмонан, ҳам маънан соғлом болани тарбиялаш учун ота-оналарнинг ўзида муайян билим ва кўникмалар бўлиши лозим.

Бу масалалар, айниқса, юртбошимиз Президентимиз Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 21 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги “Амалга ошираётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш – ёруғ келажагимизнинг асосий омилидир” номли маърузасида таъкидлаганларидек, “Биз соғлом деганда, нафақат жисмоний, балки маънавий жиҳатдан ҳам соғлом болани ўзимизга тасаввур этамиз.

Мустақилликнинг биринчи йилларидан бошлаб юртимизда соғлом она – соғлом бола масаласи давлат сиёсатининг устувор йўналишига айлангани, кенг кўламли умуммиллий дастурларимиз доирасида амалга ошираётган улкан ишларимиз жаҳон миқёсида ҳам тан олингани сизларга яхши маълум...

оилаларда соғлом муҳитни кучайтириш, уларнинг иқтисодий ва маънавий асосларини мустаҳкамлаш каби масалалар эътиборимиз марказига қўйилиши зарур.”¹ [1] Юртбошимиз томонидан “Соғлом бола ва соғлом она” йил деб эълон қилинган 2016 йилда янада ўзининг долзарблигини кучайтирди. [2] Ушбу вазифалардан келиб чиқиб, биз диссертациямизнинг тадбиқий жиҳати сифатида энг аввало ўсмирлик ҳамда илк ўспиринлик ёшидаги бола тарбияланаётган оилалардаги маънавий муҳитнинг барқарор бўлишига хизмат қилувчи дастурлар ҳамда оналарнинг қайси оила туридаги оила соҳибаси бўлишидан қатъий назар, фарзандлари маънавий онгини юксалтиришига ёрдам берадиган билим, тушунча ва тасаввурларни бериш йўллариغا ўргатиш дастурини ишлаб чиқишга қарор қилдик.

Оналар билан ташкил этилган семинар-тренинг давомида биз уларга кичик сўровнома тарқатдик ва уларнинг умуман оилавий ҳаёт ва унга

тайёрлик тўғрисидаги тасаввурларини мониторинг қилдик. Яъни, тадқиқотда ёш оналарга ўзимиз тузган ижтимоий психологик сўровнома ҳамда Ғ. Шоумаровларнинг “Оилавий ҳаётга маънавий тайёрлик” [3] тести икки маротаба – тренинг бошида ва тренингдан сўнг тўлдириш учун берилди. Мониторинг натижалари қуйидагича.

“Янги турмуш қурган пайтингизда Сиз ўзингизни оила қуришга тайёр деб ўйлаганмисиз?” деб берган саволимизга тадқиқот сўнгида ҳам деярли бир ҳил жавоб олинди, рақамлар ўртасида аҳамиятли фарқ бўлмади. Лекин машғулотлар сўнгида “Сизнингча, оилавий ҳаётга тайёрлик нима?” деган саволга берилган жавобларда муайян фарқлар ажратилди

Жадвал 1.1.

Респондентларнинг “Сизнингча, оилавий ҳаётга тайёрлик нима?” деб берилган саволга тажриба сўнгидаги жавоблари(фоизларда, тажрибагача/ тажрибадан сўнг)

“Сизнингча, оилавий ҳаётга тайёрлик нима?”	Оналар гуруҳи			Жами n=100
Жавоб вариантлари	1-5 йил n=36	5-10 йил n=33	10 йилдан ортиқ n=33	
1. Уй-рўзғор ишларини бошқаришни билиш	25 / 36,1	33,3/ 36,3	18,1/ 24,2	25,4 / 32,2
2. Муомала маданияти, кўникувчанлик	33,3 / 36,1	39,3 / 30,3	54,5/ 30,3	41,3 / 32,2
3. Янги оила аъзолари билан тил топиша билиш	41,6 / 19,4	27,2/ 33,3	30,3/ 54,5	33,0 / 35,7

Тренинггача ва тренингдан кейинги тажриба натижалари шуни кўрсатдики, турли оилавий ҳаёти тажрибасига эга бўлган аёлларнинг машғулотлар давомида олган билимлари уларнинг фикрлари ва муносабатларида муайян ўзгаришларга сабаб бўлди. Бу бевосита оилавий ҳаётга тайёрлик тушунчасига алоқадор бўлиб, кўриб турганимиздек, оналар тажриба якунида оила қурувчи инсон уй-рўзғор ишларини бошқаришни эплаши (25,4 / 32,2) ҳамда фарзанд тарбиялаш мобайнида энг аввало оила

аъзолари билан тил топишиб кетишга тайёр бўлиши лозимлигини англаб етганлар, масалан, охирги фазилят умуман жамланганда 33 фоиздан 35,7 фоизга ортганлигини кўрсатса, алоҳида гуруҳлар кесимида 5- ва 10 йилдан ортиқ яшаганлар тасаввурларида сезиларли ўзгаришларни кўриш мумкин. Айниқса, фарзандлари мустақил ҳаёт бўсағасида турган оналарнинг фикрлари аҳамиятли ўзгарган (30 фоиздан 54,5 фоизгача ўсиш).

Демак, Юртбошимиз Ислом Каримовнинг оила кадрият эканлиги тўғрисидаги фикрларини ҳамда Шарқ алломаларининг муомала ва муносабатлар этикасига оид фикрларини ўзлаштиргандан кейин оналарда ўз оиласи ва фарзандларини оилавий ҳаётга тайёрлашга нисбатан маънавий масъулият янада ортган.

Бундай аҳамиятли ўзгаришлар анкетанинг 6, 7, 11 саволларига берилган жавобларда ҳам кўринди. Илгари ҳар бир тренинг иштирокчиси ўртача 4-5 та асар ёки аллома исмини қайд қила олган бўлса, машғулотлар сўнгида, ўзлари фаол тарзда дарсларда ва фикр алмашинувларда иштирок этгач, улар сони ҳам ўртача 10-13 тагача ошди. Улар рўйхатида энди Шарқнинг машҳур алломаларидан ташқари Юсуф Товаслий, Абу Хомид Ғаззолий, Девоний, Авлоний, замонавий адиб Тохир Малик каби ўнлаб алломалар, маърифатпарварлар номлари пайдо бўлиб, улар ҳақида тасаввурга эга эканликлари, айримларини билишлари ва бундан кейин ҳам ўқиб бориш истаги шаклланди. Бу уларнинг “Шарқ мутафаккирларининг оила ва оилавий тарбия хусусиятдаги қарашлари тўғрисида маълумотга эгамисиз?” деган саволга берган жавобларининг қиёсий таҳлилида ҳам яққол намоён бўлди

Жадвал 1.2.

“Шарқ мутафаккирларининг оила ва оилавий тарбия хусусиятдаги қарашлари тўғрисида маълумотга эгамисиз?” саволига олинган жавобларнинг қиёсий натижалари (рақамлар фоизда, машғулотларгача ва ундан сўнг)

“Шарқ мутафаккирларининг оила ва оилавий тарбия хусусидаги карашлари тўғрисида маълумотга эгамисиз?”	Оналар гуруҳи <i>Оилавий ҳаёти стажси бўйича</i>			Жами n=100
Жавоб вариантлари	1-5 йил n=36	5-10 йил n=33	10 йилдан ортиқ n=33	
1. Ҳа	25,0/55,5	51,5/66,6	54,5/75,7	43,6 / 65,9
2. Йўқ	38,8/2,7	21,2/9,0	3,0/0	21,0 / 5,8
3. Қисман эшитганман	36,1/41,6	27,2/24,2	42,4/24,2	35,2 / 30,0

Биз юқорида таъкидлаганимиздек, тадқиқотда иштирок этган оналарнинг оилавий ҳаётга маънавий жиҳатдан тайёрлигини ҳам такрор мониторинг қилдик.

Жадвал 1.3.

Ўсмир ёшли фарзанди бор оналарнинг дастлабки ҳамда якуний текширувларда оилавий ҳаётга маънавий тайёрлигининг қиёсий таҳлили (фоиз ҳисобида, рақамларнинг биринчи сатри – тажрибагача; иккинчиси – тажрибадан сўнги балл, Ғ. Шоумаров тести бўйича)

Даража	Оналар гуруҳи (стажга кўра)			Ўртача кўрсаткич
	1-5 йил (n=36)	5-10 йил (n=33)	10 йилдан ортиқ (n=33)	
Юқори: 55 балл ва ундан юқори	25.1 41.6	33.3 66,6	45.4 81,8	34.6 63,3
Ўрта: 40 - 55 бал орасида	36.1 38,8	36.3 21,2	30.4 12,1	34.2 24,1
Паст: 40 балдан кам	38.8 19,6	30.4 12,2	24.2 6,1	31.2 12,6
	100	100	100	100

Юқоридаги қиёсий таҳлил ҳам биз ўтказган тажрибанинг муайян самара берганлигини кўрсатмоқда. Агар тажриба бошида оналарнинг маънавий жиҳатдан оилавий ҳаётга тайёрлиги тўғрисидаги тасаввурлари даражаси умуман кониқарли бўлган бўлса (юқори ва ўрта даражалар миқдори деярли тенг – 34 фоиздан зиёд), тажрибадан сўнг бу рақамларда ўзгариш рўй берди. Шу боис юқори даражадаги тайёрлик кўрсаткичи деярли икки баробар ошди,

яъни, 34,6 рақами 63,3 рақамига етди. Бу кўрсаткич айниқса, 10 йил ва ундан зиёд вақт оилада яшаган, ўсмир фарзандида оила тўғрисидаги тасаввурлар муайян шакланиб бўлган онада яққол кўринди, тажриба бошида ҳар икки онадан биттаси оилага тайёрликка маънан масъулияти борлигини кўрсатган бўлса, тажриба якунидаги жавобларга кўра, бу кўрсаткич салкам 82 фоизга етди.

Шундай қилиб, биз ўтказган эмпирик тадқиқот ўсмирлик ва ўспиринлик ёшидаги йигит-қизларнинг ҳаётий қадриятлар, истиқбол тўғрисидаги тасаввурлари тўлиқ оиладан бўлган йигит-қизларникидан фарқ қилиши мумкин, лекин бунда бевосита она шахсининг таъсирчан роли бўлиши мумкинлиги ҳамда ёшлардаги оила-никоҳга алоқадор ижтимоий тасаввурларни мақсадли шакллантириш, улардаги никоҳга маънавий жиҳатдан тайёрлик мезонлари тўғрисида аниқ билимларга эга бўлишларида Шарқ алломаларининг меросидан ўринли фойдаланиш мақсадга мувофиқлигини тасдиқлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ислон Каримов. “Амалга ошираётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш – ёруғ келажагимизнинг асосий омилидир” - “Халқ сўзи”, 2013 йил 8 декабрь
2. Ислон Каримов. “Асосий вазифамиз -жамиятимизни ислоҳ этиш ва демократлаштириш, мамлакатимизни модернизация қилиш жараёнларини янги босқичга кўтаришдан иборат” - “Халқ сўзи”, 2015 йил 8 декабрь
3. Оила психологияси: Академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари ўқувчилари учун / Ғ.Б.Шоумаров таҳрири остида./ - Т.: Шарқ, 2000.
4. Каримова В. Оила психологияси. Дарслик. Т.: “Fan va texnologiya” нашриёти, 2008. – 170 б.

Юнусова Гўзал Султоновна Фарғона ХТХҚТМОИ катта ўқитувчиси